

ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ПОРІВНЯННЯ СТУПЕНІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

У статті розглядається глобальний вплив Болонського процесу на такий важливий аспект діяльності вищої освіти, як уніфікація ступенів навчання у вищій школі, приведення їх у відповідність до існуючих в Європі й світі стандартів. Наводяться приклади існування вчених ступенів у світі й Україні, а також підкреслюється роль Болонських угод у процесі їхнього поширення в освітньому полі вітчизняної вищої школи в умовах глобалізації.

Ключові слова: Болонські угоди, глобалізація в сфері вищої освіти України, уніфікація ступенів навчання, вчені ступені в освітньому полі вищої школи України, науковий потенціал.

Основна мета Болонського процесу – гармонізація національних освітніх систем вищої освіти в країнах Європи, а його основні документи – Велика хартія університетів (Болонья, 1988), Лісабонська конвенція (1997), Сорбонська декларація (Париж, 1998) і Болонська декларація (1999). Будучи спільною декларацією Франції, Німеччини, Італії й Великої Британії, Болонська декларація відкрита для приєднання інших країн. Її прийняття стало підтвердженням глобалізації в сфері освіти, спрямованої на досягнення єдиного простору європейської вищої освіти із загальною структурою освітніх рівнів. Вона зорієнтована на те, що до 2010 року вся Західна Європа повинна мати єдину систему вищої школи. Наразі Болонську угоду підписали близько 40 з 45 країн Європи.

Офіційні документи Болонського процесу висунули ряд положень щодо введення уніфікованих ступенів підготовки висококваліфікованих кадрів. Була запропонована триврівнева система – бакалавр, магістр і підготовка на рівні PhD як третій щабель вищої освіти.

В умовах глобалізації Україна пішла по складному шляху інтеграції в Болонський процес. 19 травня 2005 року на зустрічі в Бергені (Норвегія) міністр вищої освіти й науки України С. Ніколаєнко підписав Болонську декларацію, що означало факт офіційного приєднання України до Болонського процесу. Україна почала проведення кардинальних змін у сфері вищої освіти, серед яких важливе місце займає уніфікація ступенів навчання у вищій школі, приведення їх у відповідність із існуючими в Європі й світі

стандартами. У цій статті передбачається розглянути деякі аспекти існування вчених ступенів у світі й Україні й виявити роль Болонських угод у процесі їхнього поширення в освітньому полі вітчизняної вищої школи в умовах глобалізації.

Приєднання України до Болонського процесу сприяло закріпленню кардинальних змін у кваліфікаційній системі підготовки фахівців у вищій школі. Відповідно до діючого закону «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року існують такі рівні вищої освіти:

- бакалавр – рівень вищої освіти людини, що одержує базу вищу освіту, а також фундаментальні й спеціальні навички. Надалі таких фахівців порівнюють до випускників технікумів;

- фахівець – рівень освіти людини, що одержала повну вищу освіту й має право обіймати перші посади «у певному виді економічної діяльності»;

- магістр – людина, що одержала повну вищу освіту. Цей рівень дозволяє обіймати не тільки вищі посади в компаніях, але й вести наукову діяльність [1].

Розглянемо ці ступені – рівні більш докладно, порівнявши з наявними аналогами за кордоном.

Бакалавр у Європі. У різних країнах і за різними напрямками терміни підготовки бакалаврів відрізняються від 4 до 6 років: в Англії й Німеччині – 4 роки, у Шотландії, Канаді й США – 4 роки. У більшості країн світу ступінь «бакалавр» – це закінчена базова вища освіта. Після одержання ступеня «бакалавр» випускник має право працювати за спеціальністю й обіймати посади, що вимагають вищої освіти, а також продовжувати навчання й займатися викладацькою діяльністю. Бакалавр у Європі – це базова закінчена вища освіта.

Бакалавр в Україні. В Україні ступінь «бакалавр» — це також закінчена базова вища освіта. На денному відділенні в Україні термін навчання на ступінь «бакалавр» — 4 роки, а на заочному відділенні — майже 5 років. Диплом «бакалавра» в Україні дає випускникові право при працевлаштуванні обіймати ті посади, які передбачають наявність вищої освіти відповідно до їхніх кваліфікаційних вимог. Він також дає право продовжити навчання в магістратурі [2].

В Україні є думка, що «бакалавр» – це «фахівець широкого профілю». Повсюдне впровадження цього рівня як окремого освітнього щабля – один з головних експериментів Болонського процесу. На думку українських учених, цей експеримент спрямований на здешевлення масової вищої освіти й підготовку людей, що мають фундамент, на який можна швидко «нарошувати» нові спеціальні знання, залежно від велінь прогресу й інтересів роботодавців. У

багатьох документах Болонського процесу зазначено, що роботодавець зобов'язаний брати на роботу бакалавра як особу з вищою освітою [3].

Багато хто вважає, що в Україні бакалаврат не є самостійним рівнем освіти й роботодавці не зацікавлені в таких фахівцях, оскільки перший щабель не має самостійної ролі в одержанні професії. Перетворення бакалаврату в перший щабель вищої освіти, для якого головне завдання – це загальна освіта, відповідає практиці закордонних вищів. Однак є й інша думка, що вважає вищевикладену точку зору на ступінь бакалавра помилковою в Україні [2].

У дворівневій системі у зв'язі зі ступенем бакалавра йде **рівень магістра**. В англomовних країнах система вищої освіти відрізняється гнучкістю, і програми навчання в магістратурі відрізняються як за тривалістю, так за і змістом. Кістяк навчальних програм майстерного (магістерського) рівня становлять т.зв. degree programs («статечні» програми), по закінченні яких присуджується ступінь магістра. У різних країнах тривалість цих програм різна – у Великій Британії й Ірландії 1-1,5 року, у США й Канаді 1-1,5, а іноді й 2 роки [4].

У Лісабонській конвенції й Болонській декларації підкреслюється, що для навчання на рівні магістра студент повинен мати кваліфікацію бакалавра. В Україні магістратура з'явилася додатковою ланкою у дворівневій системі. Після одержання ступеня бакалавра студенти діляться на два потоки – магістрів і фахівців, оскільки точних вказівок міжнародних документів із цього приводу немає, а спосіб, за допомогою якого людина стає магістрантом, визначається на національному рівні.

Термін навчання в магістратурі в Україні – один рік, хоча Міністерство освіти й науки виступало за подовження його до 1,5 - 2 років. Для вступу в магістратуру студенти здають іспити. Передбачається підвищення ролі магістрату до рівня аспірантури по існуючих канонах, що дісталися українській вищій школі від колишнього СРСР. Це можна забезпечити завдяки підвищенню якості магістерської дипломної роботи.

Характер магістратури залежить від спеціалізації. Так, по суспільно-політичних спеціальностях передбачається відвідування й участь у роботі лекцій і семінарів, публікації в аспірантських збірниках, підготовка магістерської дипломної роботи. Дуже часто виникає питання – а чи повинна магістерська дипломна робота слугувати підставою для написання дисертації або це може бути інша тема. Автор зацікавився даною проблемою й під час перебування в університеті Мериленда за Програмою Фулбрайта «Учений нового сторіччя» (США) протягом проведення кейс-стаді задав це запитання

американським професорам, що завідували кафедрами й відповідали за роботу з аспірантами.

Do you require a master thesis for your PhD?

Tom Wieble, Intern Chair of the Department of Education Leadership, Higher Education and International Education, Senior Associate Dean at the College of Education.

No, we don't. Many of our students coming in fact. I would say a significant percentage come in without the Master's thesis. No, we do not require it.

Reeve Vanneman, Chair of the Department of Sociology:

No. We used to but now we have scaled it back to just the second year paper.

Irwin L. Morris, Professor and Director of Graduate programs of Government and Politics Department Chair:

No, we don't require this thesis for our PhD students.

В Україні розвиток магістратури і якість написання магістерських робіт одержує все більшу важливість при вступі студента в аспірантуру. «Магістрат має усе більше наближатися до сучасної аспірантури. Для підвищення ролі магістерських дисертацій варто підвищити вимоги як до їхнього виконання, так і до їхнього захисту. Якість магістерської роботи має контролюватися кафедрами, відділами (лабораторіями) [5].

Існуючий в українській вищій школі ступінь «фахівець» викликає численні дебати в ході здійснення Болонського процесу. Є думка про те, що у світі не знають, хто такий фахівець. Однак «в англійських країнах диплом фахівця (Specialist degree) одержують випускники деяких програм зі спеціалізацією в галузі освіти або психології. В ієрархії вчених ступенів диплом фахівця перебуває між магістратурою (master's degree) і докторантурою (doctorate). Існує кілька основних різновидів диплома фахівця: фахівець в галузі педагогіки (Specialist of Education – Ed.S.), фахівець із психології дітей шкільного віку (Specialist of School Psychology – SSP), а також фахівець в галузі психології (Specialist of Psychology – Psy.S.)» [6].

Закордонна практика показує, що далеко не всі абітурієнти мають можливість «відсидіти за партою» всю програму до одержання ступеня магістра. Причини можуть бути різні, наприклад, нестача часу й/або засобів. З урахуванням цього західні вищі пропонують спеціальні скорочені за тривалістю й змістом програми, після навчання за якими студенти одержують не майстерний ступінь, а диплом або сертифікат. До таких програм відносяться програми майстерного рівня Postgraduate Certificate Programs й Postgraduate Diploma Programs.

Отриманий обсяг знань підтверджується відповідним сертифікатом або дипломом. У майбутньому за студентом зберігається право повернутися до навчання, щоб, уже маючи сертифікат або диплом, вийти на одержання ступеня магістра [7].

В українських вищах вже не будуть готувати фахівців. За словами міністра освіти й науки, молоді й спорту Дмитра Табачника у найближчі кілька років диплом бакалавра можуть прирівнювати до закінченої вищої освіти, фахівець же зникне зовсім. «Це є пропозиція експертної групи, що працює над законом про освіту. Всі рівні точно приводяться до європейської, світової системи кваліфікації. Люди повинні на підставі освіти бакалавра йти працювати й визначати свій шлях, а магістратура повинна бути, як в усьому світі, спеціалізованою». Така система давно працює в Європі. Наші студенти зможуть переводитися з українських вищів у закордонні, а також працювати за кордоном. Із цієї причини нововведення у вищах зустрічають зі схваленням.

Але існує й зворотна сторона медалі. Експерти говорять, якщо забрати фахівця – рівень освіти в Україні може значно знизитися [8].

У полі Болонського процесу перебуває й третій щабель – аспірантура, де також передбачається провести уніфікацію. Випускники аспірантури, що захистили дисертацію, будуть іменуватися докторами наук, тобто цей ступінь буде еквівалентний ступеню Ph.D., що існує в багатьох країнах Європи й США. Однак у ряді країн (наприклад, Німеччина, Фінляндія) є ступінь – аналог доктора наук радянської системи. Цей рівень підготовки не регулюється Болонським процесом [3].

Ph.D. уперше з'явилася в XII-XIII століттях у Великій Британії, Італії й Франції. Незважаючи на назву, наразі цей ступінь не має ніякого практичного відношення до філософії (тільки історичне) і присуджується майже у всіх наукових галузях, наприклад: доктор філософії з літератури або доктор філософії з фізики. Таке положення пов'язане із традиціями, що сходять до часів середньовічних університетів, стандартна структура яких звичайно припускала наявність факультетів філософії, юриспруденції, теології й медицини. Тому крім ступеня доктора філософії існує й обмежений ряд інших докторських ступенів того ж рангу; лікарям присуджується ступінь доктора медицини, юристам – доктора права, богословам – доктора богослов'я, а всім іншим – доктора філософії.

Сьогодні у рамках Болонського процесу з уніфікації освітніх систем в Україні розглядається можливість як збереження поточної двоступінчатої системи (кандидат/доктор), так і перехід на

одноступінчату, американську модель (тобто відмова від ступеня доктора наук).

Незважаючи на те, що в США немає наукового ступеня, що відповідає вітчизняному ступеню доктора наук (ступінь доктора філософії – PhD – у США нижче ступеня доктора наук Російської Федерації), ряд університетів присуджує за певними спеціальностями ступінь доктора наук (Sc.D., D.Sc., S.D. or Dr.Sc.) Цей науковий ступінь як альтернатива ступеня доктора філософії присуджується Гарвардським університетом, університетом Джона Хопкінса, Масачусетським технологічним інститутом, університетом Роберта Моріса й університетом Тулейн (Тулейнський університет Луїзіани). Так, в університеті Джона Хопкінса ступінь доктора наук (The Doctor of Science – Sc.D.) встановлено для особистостей з винятковими здібностями, які прагнуть розробити нові методи, необхідні для перспективних досліджень (у галузі епідеміології, психології й соціології).

У Франції вченого ступеня доктора філософії немає. Аналогом цього ступеня є ступінь доктора відповідної спеціальності (фр. Docteur). Зокрема цей ступінь офіційно прирівнюється до російського ступеня кандидата наук. В 2003 році уряди Росії й Франції підписали угоду про взаємне визнання документів про вчені ступені, у якому власники російського ступеня «Кандидат наук» і французького ступеня «Доктор» (фр. Docteur) взаємно зіставлені. Однак дискусійні питання, пов'язані із взаємним визнанням документів про вчені ступені, сторони вирішують шляхом консультацій і переговорів.

У Німеччині вченого ступеня доктора філософії немає. Аналогом цього ступеня є ступінь доктора відповідної спеціальності (нім. Doktor). Зокрема, цей ступінь офіційно прирівнюється до російського ступеня кандидата наук.

Ступінь кандидата наук існував також у деяких країнах колишнього СЄВ – Болгарії (болг. Кандидат на науките, скасована в середині 1990-х), Чехословачії (чеськ. Kandidat ved, словацьк. Kandidat vied, скасована в Чехії в 1998, у Словаччині в 1996).

Подібний ступінь, що передує ступеню доктора наук, і має латинську назву (лат. candidatus/candidata з додаванням назви науки), існував у ряді скандинавських країн (Данія, Норвегія, Ісландія), але до нинішнього часу в основному витиснутий ступенем PhD.

В освітній системі Бельгії й Нідерландів ступінь кандидата наук відповідав значно більш низькому академічному рівню. Ступінь кандидата (лат. candidatus (cand.), нідерл. kandidaat (kand.)) присуджувався після проходження перших двох або трьох курсів

освіти у вищій, який мав назву кандидатури, і здачі відповідного іспиту. У ході Болонського процесу дипломи кандидатів були скасовані [9].

Україна традиційно вважається країною з вагомим науковим потенціалом, визнаним в усьому світі науковими школами, розвинутою системою підготовки наукових кадрів. Після одержання незалежності в Україні почався стрімкий розвиток мережі аспірантур і докторантур. Так, в 2004 році в порівнянні з 1990 р. число аспірантур зросло майже у два рази, а докторантур – в 2,6 рази [10].

Сьогодні в Україні аспірантура охоплює близько 500 державних вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації й наукових установ, у яких вчать приблизно 30 тисяч аспірантів. У системі атестації України діють близько 800 спеціалізованих вчених рад. Наукові дослідження проводяться у 25 галузях науки за 509 наукових спеціальностях. ВАК України створив 39 експертних рад, кількість членів у яких коливається від 11 до 30. У їхній роботі беруть участь найбільш авторитетні вчені. Ротація 30 % членів експертних рад проводиться один раз у два роки. Президія ВАК України нараховувала 19 осіб. У 2006 р. вона відхилила 10 докторських й 30 кандидатських дисертацій, 6 клопотань про присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника [11].

У грудні 2010 року було прийнято закон про реорганізацію ВАК. Тепер учені ступені й звання буде затверджувати міністр освіти й науки Дмитро Табачник. Це впливає з Наказу Президента Віктора Януковича №1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». Документом ліквідується Вища атестаційна комісія (ВАК) України, а її функції покладають на Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України [12]. Це рішення стало відповіддю на критику діяльності ВАК. Воно відповідає вимогам Болонського процесу, орієнтованого на розширення прав вищих навчальних закладів в освітній і науковій сферах.

Економічна криза в Україні призвела до погіршення ресурсного забезпечення наукових досліджень і до негативних змін у кадровій складовій вищої школи. Так, починаючи з 1990 р., й аж до 2004 р. чисельність працівників, що займаються науковою й науково-технічною діяльністю, скоротилася майже в три рази, у тому числі докторів і кандидатів наук – в 1,5 рази. Це супроводжувалося змінами в галузевій, функціональній, технологічній і віковій структурах наукових кадрів. Найбільше скоротилося число науковців у сфері технічних і природничих наук у галузевому й заводському секторах науки. Частка осіб пенсійного віку зросла серед кандидатів наук до 30%, а серед докторів наук – до 56 % [10].

Відбувся також значний відтік наукових кадрів за кордон. Так, за даними Держкомстату, в 1999 році з України виїхало 32, в 2000 – 26, в 2001 – 23, в 2002 – 27, в 2003 – 15 докторів наук; у їхньому числі – по 1-2 академіка іде щороку. За даними Міннауки/освіти кандидатів наук в 1999 році виїхало 104 особи, в 2000 – 124, 2001 – 139, 2002 – 128, 2003 – 79 осіб. Наразі, за даними міністерства, в Україні працюють понад 11 тис. докторів наук й 62 тис. кандидатів наук, а «відтік умів» за останні роки став менше. Проте відтік триває [13].

За наведеними даними, «з більш ніж 100 тис. нинішніх докторів і кандидатів наук на благо цих самих наук працюють близько 20 тисяч. Дехто прикрашає візитки академічними званнями по інших, нерідко загадкових причинах. «Найчастіше можна почути, що дисертація необхідна людині для кар'єри...» [14].

Не можна не погодитися з багатьма авторами публікацій, що одержання вчених ступенів людьми, які не беруть належної участі в наукових дослідженнях, підриває довіру суспільства до наукової сфери, знижує загальний рівень наукової продукції, стимулює пошук найкоротших шляхів до одержання бажаних «скоринок». Посилаючись на перехід у процесі реформи системи освіти на міжнародний професійний стандарт, передбачається й перспективна реформа порядку присудження наукових ступенів з виходом на один ступінь західного зразка – докторську [15].

Глобалізація у сфері вищої освіти України найбільш помітна завдяки Болонському процесу. Система підготовки наукових кадрів України піддалася його впливу, що особливо чітко виявилось в ході введення ступенів освітнього процесу і їхньої модифікації. На стан системи підготовки кадрів вищої кваліфікації в Україні вплинули процеси глобалізації з міжнародною інтеграцією у сфері вищої освіти, розширення контактів міжнародних обмінів, політичні події в країні поряд з економічною кризою, які призвели до переорієнтації суспільної думки стосовно наукових рівнів вищої категорії.

Таким чином, введення наукових ступенів у межі академічного навчального процесу свідчить про прагнення до цілісності вищої освіти в країнах, що приєдналися до Болонської системи, про визнання суспільством необхідності впровадження в повсякденне життя загальносвітових освітніх традицій. Необхідне сприйняття на сучасному етапі розвитку науки найбільш важливих нововведень, що дозволяють інтегруватися в загальносвітовий освітній простір. У той же час не вщухають суперечки щодо впровадження триступінчатої системи освіти в Україні. Найбільш гарячі дебати в науковому співтоваристві України йдуть стосовно пропозиції Болонського

процесу включити підготовку на рівні PhD як третього щабля вищої освіти.

У розрізі Болонського процесу постає питання про «вбудовування» аспірантури (докторантури) у загальну систему вищої освіти як третього ступеня, або як третій цикл (після бакалавріата й магістратури). Якщо ми погоджуємося із включенням ступеня доктора філософії в межі академічного навчального процесу, то необхідно вводити в програми навчання майбутніх докторантів вагомий освітній компонент – насичувати їх певними курсами. Колишня радянська система підготовки наукових кадрів робила акцент не стільки на підготовку дослідників, скільки на підготовку дисертацій, намагалася максимально підняти формальні вимоги саме до дисертаційної роботи, її рецензування, а не до рівня підготовленості майбутнього вченого й педагога. Дисертація згодом перетворилася в самодостатню підставу для одержання вченого ступеня, що цілком відповідало інтересам тих, хто для досягнення цієї мети мав можливість мобілізувати працю інших людей завдяки фінансовим або бюрократичним ресурсам. У пострадянському просторі дискредитація в суспільній свідомості звання вченого й наукової діяльності привела до того, що сама наукова кваліфікаційна робота стала предметом торгу: в Інтернеті й на вулицях міст України є пропозиції щодо написання дисертацій на замовлення (так сказати, «під ключ», без зусиль із боку замовника). Учені ступені для споживачів цього ринку – це такі аксесуари, почесні приписки до біографії.

У новій системі підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів необхідним є підвищення якості наукових кваліфікацій, прискорення наукового процесу і його впровадження в практичну діяльність.

Роль Болонських угод у процесі поширення вчених ступенів в освітньому полі вищої школи України важко переоцінити. Це найбільш позитивний аспект діяльності Болонського процесу, спрямований на об'єднання країн Європейського Союзу в такій важливій сфері громадського життя, якою є вища школа. Україні буде потрібно ще десятиліття для того, щоб уніфікувати систему щаблів навчання, що дозволить інтегрувати нашу систему освіти в Європейський і світовий простір й об'єднати можливості вищих шкіл всіх країн і континентів. У той же час ліквідація бар'єрів і рамок, розширення мобільності освіти припускає «повагу до наших розходжень». Конвенція «Формування майбутнього», прийнята в м. Саламанка (2001), містить розділи «Організація диверсифікованості» й «Формування довіри», де підкреслюється: «У Європі забезпечення

якості не може ґрунтуватися на єдиному погляді з використання загального набору стандартів» [16].

При розгляді ролі Болонського процесу у закріпленні в Україні багатоступінчатої системи вищої освіти варто звернути увагу на один з найважливіших принципів – необхідності повноцінної оцінки якості знань і наукового продукту в ході одержання вчених ступенів і проходження всіх щаблів навчання у вищій школі, що дасть можливість державі повніше відповідати на виклики глобалізації.

Література

1. Реформа вищого образования. Бакалавр-специалист-магистр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://joff.ucoz.ru/blog/reforma_vysshego_obrazovaniya_bakalavr_specialist_magistr
2. Бакалавр – это таки законченное базовое высшее образование [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bakalavriat.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>
3. Тищенко А. С. Болонский процесс в Украине [Електронний ресурс] / А. С. Тищенко. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2007/mech/tischenko/ind/index.htm>
4. Магистратура за рубежом в англоязычных странах - последипломное образование: бакалавриат и магистратура за рубежом в иностранном ВУЗе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h-edu.ru/poslediplomnoe-obrazovanie>
5. Ученые степени и Болонский процесс: проблемы и перспективы развития отечественной науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedagogmaster.ru/pedagogika-referat/uchenye-stepeni-i-bolonskij-process-problemy-i-perspektivy-razvitiya-otechestvennoj-nauki-26501.html>
6. Диплом специалиста в англоязычных странах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://otvety.google.ru/otvety/thread?tid=3f3a4a9b29ea4f00&clk>
7. 5 наивных вопросов о бакалавриате и магистратуре [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://kp.ua/daily/230409/177687/>
8. Украина : вузы больше не будут готовить специалистов [Електронний ресурс] 17 марта 2011, 11:38. – Режим доступу : http://infonauk.ru/post_1300351133.html
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Кандидат_наук
10. Подгорный А. З. Научные кадры как составляющая инновационного развития экономики / А. З. Подгорный, Т. С. Королева. – Материалы международной научно-практической конференции «Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты» / [Под ред. И. В. Войтов]. — Минск : ГУ «БелИСА», 2007. — 200 с. – Режим доступу : http://belisa.org.by/ru/izd/other/Kadr2007/kadr07_20.html

11. Сергиенко В. И. Болонский процесс: аттестация научных кадров высшей квалификации на постсоветском пространстве (проблемы и решения) [Электронный ресурс] / В. И. Сергиенко. – Режим доступа : www.hse.ru/data/532/818/1235/sergienko.doc
12. См. : ВАК больше нет, профессурой правит Табачник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bagnet.org/news/summaries/ukraine/2010-12-10/89313>
13. Наука и утечка мозгов: что изменилось за последние годы [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://ukrs.narod.ru/mozgi.htm>
14. Шаповаленко О. И. Подготовка и аттестация научных и научно-педагогических кадров высшей квалификации в Украине [Электронный ресурс] / О. И. Шаповаленко. – Материалы международной научно-практической конференции «Подготовка научных кадров высшей квалификации в условиях инновационного развития экономики. Региональные, межрегиональные и международные аспекты». [Под ред. И. В. Войтова]. — Минск : ГУ «БелИСА», 2007. — 200 с. – Режим доступа : http://belisa.org.by/ru/print/?brief=kadr07_27
15. Котова А. Время остепеняться: по числу кандидатов и докторов наук Украина является одной из самых учёных стран Европы [Электронный ресурс] / А. Котова. – Режим доступа : // <http://focus.ua/society/50473>
16. Праздников Г. А. Болонский процесс в смысловом пространстве современного образования [Электронный ресурс] / Г. А. Праздников // Социологические исследования. – 2005. – № 10. – С. 42-47. – Режим доступа до журн. : <http://ecsocman.edu.ru/images/pubs/2006/09/26/0000290755/005-Prazdnikov.pdf>

В статье рассматривается глобальное влияние Болонского процесса на такой важный аспект деятельности высшего образования как унификация степеней обучения в высшей школе, приведение их в соответствие с существующими в Европе и мире стандартами. Приводятся примеры имеющихся ученых степеней в мире и Украине, а также подчеркивается роль Болонских соглашений в процессе их распространения в образовательном поле отечественной высшей школы в условиях глобализации.

Ключевые слова: Болонские соглашения, глобализация в сфере высшего образования Украины, унификация степеней обучения, ученые степени в образовательном поле высшей школы Украины, научный потенциал.

The article consider the global impact of Bologn process on such important aspect of higher education activity as unification of degrees in higher education, adjusting them in accordance with existing in Europe and the world standards. Examples of degrees existing in the world and Ukraine are given, role of Bologn agreements in the process of their spread in educational field of native higher education in conditions of globalization is stressed as well.

Key words: *Bologn agreements, globalization in the sphere of Ukraine higher education, unification of degrees in education, scientific degrees in educational field of Ukraine higher education, scientific potential.*

Півнева Любов Миколаївна – професор кафедри політології та соціології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор політичних наук.

Рецензент: проф. Мізіна Л. Б..